

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
دانشکده داروسازی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای عمومی داروسازی

عنوان:

بررسی سطح آگاهی، نگرش و عملکرد داروسازان شاغل در داروخانه‌های سطح شهر اردبیل نسبت به ارائه مشاوره دارویی در مورد داروهای OTC

اساتید راهنما:

دکتر سودا میکائیلی میرک

دکتر آیدا اسماعیلی

نگارش:

آیسان مسلمی

شماره پایان نامه: د/۱۷۷

مرداد ماه

۱۴۰۲

تقدیم به همسر عزیزم

که در این مسیر پرفرار و نشیب همواره تکیه گاه و همراه بوده و با پشتیبانی بی دریغ و حضور پرمهر خود مایه آرامش لحظاتم بودند.

تقدیر و تشکر

از این رو وظیفه خود می دانم مراتب سپاس و تشکر صمیمانه خویش را به حضور استاد راهنمای ارجمندم، سرکار خانم دکتر سودا میکاییلی، که با دقت و بردباری راهنمایی های ارزنده ای را در جهت بهبود کیفیت تحقیق ارائه نمودند، داشته باشم. همچنین از سایر اساتید محترم که همگی آموخته های خود را دلسوزانه ارائه نمودند، سپاسگذاری می نمایم.

خلاصه پایان نامه

مقدمه:

داروهای OTC شامل داروهایی هستند که بدون نیاز به نسخه پزشک توسط داروساز در اختیار بیماران قرار می گیرند. این دسته از داروها معمولاً برای درمان علائم شایع همچون دردهای حاد، آلرژی، سرفه، سرماخوردگی و سردرد و همچنین مشکلات خواب، ناراحتی های گوارشی و... مورد استفاده قرار می گیرند. معمولاً بیمارانی که داروهای OTC را تهیه می کنند اطلاعی از هشدارها، تداخلات و دیدگاه هایی که متخصصان سلامت در مورد داروها داشتند را ندارند و این موضوع سبب افزایش ریسک هایی در ارتباط با مصرف آن داروها می شود. این ریسک مصرف به خصوص در مورد سالمندان مطرح می باشد. تحقیقات نشان داده است که بیش از ۵۰٪ سالمندانی که داروهای OTC را مصرف می کنند این داروها را به طور مناسب و صحیح مصرف نمی کنند. پس مصرف داروهای OTC بدون داشتن اطلاع مناسب و صحیح راجع به عوارض جانبی آن داروها می تواند سلامت و کیفیت زندگی افراد را تحت تاثیر قرار دهد. بسیاری از داروهای OTC در زمان بندی و دوز صحیح مصرف نمی شوند و نیاز به مشاوره داروساز در تنظیم دوز خود دارند. با توجه به افزایش نرخ مصرف داروهای OTC در سطح کشور و نقش پررنگ داروسازان در مدیریت این موضوع، در مطالعه ای که انجام دادیم، با بررسی سطح علم، عملکرد و نگرش داروسازان در زمینه OTC تراپی موانع و مشکلات موجود در این حوزه را شناسایی کرده و پیشنهادات سازنده در جهت بهبود شرایط موجود ارائه کرده ایم.

روش کار:

در این طرح با ارائه پرسشنامه جامع به صورت حضوری در داروخانه ها، داده ها جمع آوری می شود. پرسشنامه در سه دومین شامل علم و آگاهی و عملکرد داروسازان در ارائه خدمات مشاوره دارویی در زمینه داروهای OTC طراحی گردیده است. پرسشنامه طراحی شده پس از ارزیابی validity و تعیین CVI و CVR، فرم نهایی جهت پاسخ گویی در اختیار داروسازان شاغل در داروخانه ها به کار گرفته شده است. هر سوال مرتبط به نگرش با استفاده از طیف لیکرت، پنج گزینه "کاملاً موافقم"، "موافقم"، "نظری ندارم"، "مخالفم"، "کاملاً مخالفم" را دارد. سوالات مرتبط با آگاهی به صورت چند گزینه ای می باشد و سوالات مرتبط به عملکرد به صورت ۳ کیس طراحی شده جهت ارزیابی عملکرد داروساز در قبال آن بیمار طراحی شده است که توسط داروساز انتخاب می شود. پس از پرسش و تجمیع پرسشنامه ها، مجموع امتیاز هر فرد در هر دومین بر امتیاز کل آن دومین تقسیم و در ۱۰۰ ضرب می شود تا درصد آگاهی، عملکرد و نگرش هر فرد در آن دومین به دست آید. نهایتاً میانگین نتایج بیان خواهد شد. همچنین اطلاعات دموگرافیک از جمله سن، جنس، محل تحصیل، مدت زمان اشتغال به صورت فعال، تعداد مراجعه بیماران جهت دریافت داروی OTC در روز به صورت تخمینی نیز بررسی و رابطه آن با هر دومین مشخص می شود.

بحث :

داروسازان با توجه به آموزش دروس داروسازی بالینی در دانشگاه، از افراد واجد شرایط در تجویز داروهای OTC برای خدمت به منافع عمومی هستند. و در نتیجه می توانند نقش بسیار مهمی را در کمک به بیمار در انتخاب داروی OTC ایفا کنند. توانایی دکتر داروساز در خصوص آگاه سازی بیماران در مورد عوارض، تداخلات و نحوه مصرف داروها نیازمند به روز بودن اطلاعات دکتر داروساز در خصوص بیماری ها و داروهای OTC بسیار مهم می باشد.

نتیجه گیری:

نتیجه این مطالعه در سه بخش نگرش، ارزیابی علمی و عملکردی به این صورت بود که در ارزیابی علمی بالاترین امتیازی که یک داروساز توانسته کسب کند ۷ و کمترین نمره ۱- و میانگین بدست آمده ۳.۶۲ بود که ضعیف است. در بخش نگرش شاهد میانگین ۳.۴۹ (بالاترین نمره ۵) بودیم و نگرش داروسازان را متوسط به بالا ارزیابی نمودیم. در بخش عملکرد با کمترین امتیاز صفر، بیشترین امتیاز ۳ و میانگین ۱، شاهد ضعیف بودن داروسازان از نظر عملکرد در مواجهه با کیس بالینی هستیم.

کلمات کلیدی: آگاهی، مشاوره دارویی، داروهای OTC

فهرست مطالب

فصل اول	۱
مقدمه	۱
۱-۱ کلیاتی پیرامون OTC therapy	۲
۱-۱-۱ تعریف	۲
۱-۱-۲ خود درمانی	۳
۱-۱-۳ نقش داروسازان	۵
۱-۱-۴ خود مراقبتی	۹
۱-۱-۵ مراقبت های دارویی	۱۰
۱-۱-۶ رویه مصرف داروهای OTC	۱۲
۱-۱-۷ توسعه دیدگاه بیماران نسبت به داروهای OTC	۱۴
۱-۱-۸ مشکلات داروهای OTC و مداخلات داروسازان	۱۷
۱-۱-۹ داروهای OTC در بارداری	۱۹
۱-۲ بررسی متون	۲۲
۱-۳ اهداف و فرضیات	۲۶
فصل دوم	۲۸
روش انجام کار	۲۸
۲-۱ نوع مطالعه	۲۹
۲-۲ زمان انجام مطالعه	۲۹
۲-۳ مکان انجام مطالعه	۳۰
۲-۴ جامعه مورد مطالعه	۳۰
۲-۵ روش جمع آوری اطلاعات	۳۱
۲-۶ چگونگی اطمینان از روایی و پایایی روش ها، ابزار و نتایج (validity & reliability)	۳۲
۲-۶-۱ نسبت روایی محتوا (Content Validity Ratio) CVR	۳۳
۲-۷ روش انجام کار	۳۶
۲-۷-۱ معیار ورود به مطالعه	۳۷
۲-۷-۲ معیار خروج از مطالعه	۳۷

۳۸	۲-۸ روش تحلیل داده ها
۳۸	۲-۸-۱ ابزار سنجش دانش و نگرش
۳۹	۲-۸-۲ نحوه محاسبه نمرات ارزیابی علمی
۳۹	۲-۸-۳ محاسبه نمرات نگرش داروسازان
۳۹	۲-۸-۴ نحوه محاسبه نمرات عملکرد داروسازان
۳۹	۹-۲ ملاحظات اخلاقی
۴۲	۲-۱۰ پرسشنامه
۵۶	فصل سوم
۵۶	نتایج
۵۷	۳-۱ نتایج آماری پرسشنامه
۶۴	۳-۲ ارزیابی علمی
۷۲	۳-۳ ارزیابی عملکرد
۷۷	۳-۴ جداول مربوط به سوالات با طیف لیکرت
۷۸	۳-۵ بررسی آزمون تی تک نمونه ای برای سوالات
۷۹	۶-۳ توصیفی از نمرات ارزیابی علمی ، نگرش و عملکرد داروسازان
۸۲	فصل چهارم
۸۲	بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۳	۴-۱ بحث
۹۵	۴-۲ نتیجه گیری
۹۶	۴-۳ پیشنهادات
۹۸	فهرست منابع و ماخذ

فهرست جدول ها

- جدول ۱-۲ شاخص روایی محتوا (CVI) ۳۳
- جدول ۲-۲ حداقل مقدار قابل قبول CVR براساس تعداد متخصصین ۳۴
- جدول ۲-۳ نسبت روایی محتوا CVR ۳۴
- جدول ۲-۴ ضریب آلفا کرونباخ ۳۵
- جدول ۲-۵ متغیرها ۴۰
- جدول ۳-۱ جنسیت پاسخ دهندگان ۵۷
- جدول ۳-۲ نوع داروخانه ۵۷
- جدول ۳-۳ متوسط تعداد بیمار مراجعه کننده در طول یک روز ۵۸
- جدول ۳-۴ درصد درخواست داروهای OTC برای افراد زیر ۱۶ سال (کودکان) ۵۹
- جدول ۳-۵ درصد تعداد بیمار درخواست کننده مشاوره برای دریافت داروهای OTC در طول روز ۵۹
- جدول ۳-۶ متوسط بیماریانی که بدون دریافت مشاوره ، داروهای OTC دریافت می کنند ۶۰
- جدول ۳-۷ سه دارو دارای بیشترین فروش OTC ۶۱
- جدول ۳-۸ بیشترین علل میزان فروش OTC ۶۲
- جدول ۳-۹ جدول میزان درخواست داروهای OTC و حضور در دوره های آموزشی ۶۳
- جدول ۳-۱۰ منابع جهت بهبود عملکرد داروساز جهت ارائه داروهای OTC ۶۳
- جدول ۳-۱۱ ارزیابی علمی (کدام داروهای زیر براساس سازمان غذا و داروی ایران OTC می باشد؟) ۶۴
- جدول ۳-۱۲ ارزیابی علمی (کدام تعریف برای داروهای OTC صدق می کند؟) ۶۵
- جدول ۳-۱۳ ارزیابی علمی (کدام گزینه در رابطه با ORS در کنترل اسهال نادرست است؟) ۶۶
- جدول ۳-۱۴ ارزیابی علمی (کدام داروی OTC در پیشگیری از Motion Sickness یا بیماری حرکت کاربرد ندارد؟) ۶۷
- جدول ۳-۱۵ ارزیابی علمی (کدام گزینه در رابطه با دوز استامینوفن در کنترل تب در کودکان صحیح می باشد؟) ۶۷
- جدول ۳-۱۶ ارزیابی علمی (برای کدام گزینه نمی توان داروی خواب آور OTC تجویز نمود؟) ۶۸
- جدول ۳-۱۷ اولویت بندی موانع ارائه خدمت مشاوره داروئی توسط داروسازان ۶۹
- جدول ۳-۱۸ اولویت مزایای ارائه خدمات مشاوره داروئی توسط داروسازان ۷۰
- جدول ۳-۱۹ علل عدم تمایل به ارائه مشاوره داروئی در زمینه داروهای OTC ۷۱
- جدول ۳-۲۰ سوال ۱ (بیمار آقای ۵۴ ساله که با شکایت از آب ریزش ، احتقان و گلودرد...) ۷۲
- جدول ۳-۲۱ سوال ۲ (بیمار خانم ۳۴ ساله که از ۱۸ سالگی میگرن دارد، حدود یک سال است داروی پیشگیری میگرن استفاده نمی کند...) ۷۳
- جدول ۳-۲۲ سوال ۳ (بیمار خانم ۴۳ ساله با شکایت از درد معده به داروخانه مراجعه می کند و از احساس سیری زودرس ، نفخ و سنگینی شکم شکایت می کند...) ۷۴

- جدول ۳-۲۳ اولویت بندی ارائه کیفیت ارائه خدمات داروئی توسط داروسازان ۷۵
- جدول ۳-۲۴ بررسی گزینه های انتخابی سوالات با طیف لیکرت (خیلی موافقم تا مخالفم) ۷۷
- جدول ۳-۲۵ آزمون تی تک نمونه ای ۷۸
- جدول ۳-۲۶ توصیفی از نمرات ارزیابی علمی ، نگرش و عملکرد داروسازان ۷۹
- جدول ۳-۲۷ توصیفی از نمرات ارزیابی علمی ، نگرش و عملکرد داروسازان ۸۱

لغات کلیدی :

OTC : Over The Counter

CVI : Content Validity Index

CVR : Content Validity Ratio

MHRA : Medicine and Health care products Regulatory Agency

PC: Pharmaceutical Care

Polypharmacy : using five or more medicine

DRP: Drug Related Problems

ADR : Adverse Drug Reaction

WHO : World Health Organization